

УДК 29:930

Сутність та історія феномена неохристиянства: історіографічний дискурс

О.О. НЕСТУЛЯ

Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава, Україна, E-mail: uo@uccu.org.ua

Авторське резюме

Проаналізовано історичну ретроспективу формування нерелігійного феномена «нового християнства» у контексті наукових досліджень. Зауважено про особливості виникнення явища як своєрідної релігійної девіації традиційних (історичних) конфесій, зокрема п'ятидесятництва. Неохристиянство виникло як відгалуження від традиційного класичного протестантизму. Діяльність неохристиянських громад спрямована на пристосування до сучасних умов життя з утвердженням раціональних засад світосприйняття, що відображено у сучасному історіографічному дискурсі. Неохристиянські групи займаються критикою ортодоксального християнства, обвинувачуючи їх у відході від первинних традицій. Свою церкву вони оголошують винятково істинним рухом євангельського християнства, навіть месіанським у спасінні христової віри. Наголошено на емоційній складовій віровчальної практики у середовищі неохристиянських церков у контексті історіографічних досліджень. Автор наголосив на тому, що в історіографічних дослідженнях залишається недостатньо прослідкованою проблему діалогу між історичними церквами та новітніми християнськими об'єднаннями, саме цей факт потребує більш глибокого вивчення.

Ключові слова: історіографія, конфесія, нова релігійна течія (НРТ), неохристиянство, п'ятидесятництво, традиційна релігія, харизматизм, церква.

Essence and history of the neo christianity's phenomenon: historiography discourse

O.O. NESTULIA

Poltava university of economics and trade, Poltava, Ukraine, E-mail: uo@uccu.org.ua

Abstract

The historical retrospective of formation of the non-religious phenomenon «new Christianity» in the context of scientific research was analyzed. The features of the emergence of phenomenon as a kind of religious deviation of traditional (historical) confessions, particularly Pentecostalism were observed. Neo-Christianity emerged as an offshoot of traditional classical Protestantism. The activity of neo-Christian communities is oriented to adaptation to modern living conditions stating rational principles of worldview, as reflected in modern historiographical discourse. Neo-Christian groups are engaged in criticism of orthodox Christianity, accusing them of abandoning the original traditions. They announce their church the only true movement of evangelical Christianity, even messianic in salvation of the Christian faith. The emotional component of faith learning practice among neo-Christian churches in the context of historiographical research is emphasized. The author emphasized that in historiographical studies the problem of dialogue between historic churches and new Christian associations is not examined enough; this fact requires more deep investigation.

Keywords: historiography, confession, new religious movement (NRT), neo-Christianity, Pentecostalism, traditional religion, charisma, church.

Постановка проблеми. Неохристиянство виникло як відгалуження від традиційного протестантизму. Відмінність між християнством у вимірі харизматизму та п'ятидесятництвом як репрезентантом традиційного протестантизму, у контексті віровчальної практики, є мінімальною з точки зору раціонального сприйняття. Лише посилаючись на ірраціональну компоненту, ми можемо простежити за наявною, більш емоційною релігійною службою, серед представників неохристиянських церков.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних історіографічних дослідженнях появу неохристиянства у пізньопротестантському

середовищі на сучасному українському ґрунті відображено у працях М. Мокієнка [12].

Російський дослідник Є. Балагушкін виокремлює характерну особливість неохристиянських релігійних громад, якою є існування культу страждання [2, с.81]. Навпаки, українська дослідниця В. Бодак простеживши, що значне місце у неохристиянських об'єднаннях посідають молодь та особи молодшої за середню вікову категорію, робить висновок про їх прагнення до позитиву, отримання задоволень, створення відповідного образу громади [5, с.152]. Узагальнюючі тенденції генези неохристиянства у вимірі новорелігійного тренду віддзеркалено у дослідженнях О. Богданової [4],

П.Гуревича [7;8], В. Любащенко [11], С. Рижкової [15], М. Шмігельського [18], О. Шуби [19], Ю.Яковлевої [20] та інших.

Метою дослідження є характеристика появи, формування та сьогодення об'єднань неохристиян в історіографічному вимірі.

Виклад основного матеріалу. Нові релігійні деномінації варто розглядати як феномен, що утворився в середовищі традиційної релігії, які були покликані до життя впливом особливих суспільних умов. Під дією трансформаційних процесів вони відокремилися від історичних релігій, окреслилися в самостійні нові релігії і набули своїх унікальних ознак. Ще з середини ХХ століття з'являються численні відгалуження євангелістського характеру, найчастіше, – від протестантських церков.

Саме таким представником нової релігійності є неохристиянство, що представляє настільки істотний відступ від традиційної догматики, що прийнято вести мову про оновлення традиції. Воно пов'язане з переосмисленням основних міфологем та змінами змісту основних релігійних концепцій [3, с.18]. Російська дослідниця О. Богданова навіть указує на те, що неохристиянські релігійні групи не мають нічого спільного з традиційним християнством, намагаючись лише створити образ християнської релігійної групи, яка відмежувалася від помилок своїх попередників [4, с.131].

Найчисленнішими та найпоширенішими в Україні серед неотрадиційних рухів є неохристиянські, які виникли на основі традиційного християнства. Українська дослідниця С. Рижкова прослідкувала, що віровчення неохристиянських течій було сформовано на певних елементах традиційних релігій [15, с.120].

Неохристиянство — найпотужніший напрям серед новітніх релігійних рухів України [14, с.194]. Російський дослідник релігії П. Гуревич відзначив вагому роль неохристиянства як одного з найважливіших сучасних нових релігійних течій [7, с.645].

У своїх дослідженнях О. Шуба зауважує, що неохристияни виникли у західному суспільстві середини ХХ століття і були своєрідною реакцією на надмірний традиціоналізм історичних церков, раціоналізм світогляду населення та кризу духовних цінностей Заходу [19, с.183].

У дослідженні М. Жеребятєва та В. Ферроні ці нетрадиційні релігійні течії названі «вторинними». «Вторинні» протестантські об'єднання виникли внаслідок наданого протестантизмом вільного трактування Біблії, у результаті чого став можливим відхід від основних догматів християнства. Ці конфесії продовжують лінію внутрішньохристиянських ересей періоду Вселенських соборів (монофізитські і монофелітські напрямки) та періоду становлення раннього протестантизму (анабап-

тизм у Західній Європі та арианство у Речі Посполитій) [9, с.245].

У середовищі неохристиянських громад, котрі функціонують в Україні, можна виокремити два рухи: постпротестантські, що виникли у ХХ столітті, а також неопротестантські — нове сучасне релігійне явище [5, с.148].

На думку українського дослідника М. Шмігельського, до неохристиянських громад, які функціонують в Україні, варто віднести ряд закордонних місій, таких як «Емануїл», «Армія спасіння» [18, с.70]. Українська дослідниця В. Любащенко також відзначає появу таких неохристиянських громад, як Християнська місія «Емануїл», Новоапостольської церкви [11, с.309].

Г.Штріккер відзначив, що діяльність Новоапостольської Церкви в СРСР розпочалася на межі 1989-1990-х років активним залученням громадян німецького походження [17, с.264].

Стосовно Церкви Христа, то вона стала новою палітрою у релігійному просторі України. Є інформація про те, що функціонування її перших громад на теренах колишньої УРСР можна прослідкувати ще з першої половини 1950-х років [10, с.362-363].

Метою представників харизматичного руху, особливо протестантського спрямування, є відновлення першопочаткового християнства [16, с.79]. Згідно з дослідженням українського вченого А. Колодного, неохристиянські рухи відрізняються від історичного християнства «... власним розумінням Трійці, природи Ісуса Христа, сутності Святого Духа, пекла, раю...» [1, с.791]. Дослідник нових релігійних течій Т. Борозенець, вивчаючи формування та поширення релігійної організації «Нове покоління», визначив загальні зовнішні і внутрішні фактори поширення неохристиянських рухів: «... по-перше, вільне тлумачення християнських віровчень, культової практики та способу життя, окрім Святого Письма. По-друге, наявність сильного харизматичного лідера. По-третє, ... їх поширенню сприяють екологічні, економічні, соціально-політичні, культурні та релігійні умови життя людства в сучасному світі... По-четверте, ...виникнення нових харизматичних релігійних організацій стимулюється та надзвичайно посилюється внаслідок розвитку альтернативних релігійних і світських рухів...» [6, с.5-6].

Аналізуючи сутність неохристиянських релігій, українські дослідники, географи релігії С. Павлов, К. Мезенцев, О. Любіцева, сконцентрували увагу на еkleктичності їх учення, поєднанні елементів різних релігій, а також активному використанні біблійного стилю. Характерно, що при наявності Святого Письма використовуються інші книги із сакральним значенням, а деякі елементи Біблії критикуються або заперечуються [13, с.154]. Учення

нових церков утворені на основі Біблії, Святого Письма, євангельських текстів, які своєрідно трактуються. Книги власних вчителів підносяться до висоти Біблії. Проявом релігійної діяльності є активне місіонерство [19, с.183].

Зупинившись на аналізі неохристиянських громад, Ю. Яковлева відзначає, що характерною рисою для останніх є нове тлумачення Святого Письма, а також особливий акцент робиться на пророчих працях лідерів; змінюється культова система в напрямі уніфікації або ускладнення. Наповнюється новим емоційно-психологічним змістом традиційне християнське вчення [20, с.93]. Центральною фігурою релігійних учень є постать Ісуса Христа. Але важлива роль відводиться лідерам і проповідникам, лідерів громад вважають посланцями Бога на Землі [19, с.183].

Як зазначає у своєму монографічному дослідженні російський науковець Є. Балагушкін, прихильники цих рухів відкрито заявляють, що наслідують мислення та дії євангельського Христа, а сам початок нео-

християнства другої половини ХХ століття пов'язують з так званою «революцією Ісуса» [3, с.4].

Радянський науковець П. Гуревич вказує, що нові релігії роблять спроби відродження віри в Бога, але називає це лише створенням іміджу [8, с.62]. У дослідженні П. Гуревича також відзначається новий погляд неотрадиційних євангельських учень на проблеми сьогодення, а також підкреслюється використання ними еклектичних елементів східних релігій [8, с.20].

Висновки. Таким чином, діяльність неохристиянських громад спрямована на пристосування до сучасних умов життя з утвердженням раціональних засад світосприйняття, що відображено у сучасному історіографічному дискурсі. Неохристиянські групи займаються критикою ортодоксального християнства, обвинувачуючи їх у відході від первинних традицій. Свою церкву вони оголошують винятково істинним рухом євангельського християнства, навіть месіанським у спасінні христової віри.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Академічне релігієзнавство: підруч. [для студ. вищ. навч. закл. / за наук. ред. А. М. Колодного]. — К.: Світ знань, 2000. — 862 с.
2. Балагушкін Е. Г. Нетрадиционные религии в капиталистических странах Запада и их влияние на молодежь / Евгений Геннадьевич Балагушкін. — М.: Издательство Московского университета, 1980. — 103 с.
3. Балагушкін Е. Г. Проблемы морфологического анализа религий / Евгений Геннадьевич Балагушкін. — М.: Институт философии РАН, 2003. — 218 с.
4. Богданова О. А. Процесс секуляризации и кризис личности в западной культуре XX века: [монографія] / Оксана Александровна Богданова. — Ростов—на—Дону: Ростовский государственный экономический университет, 2001. — 156 с.
5. Бодак В. А. Релігійна обрядовість в її соціальних реаліях: [монографія] / Валентина Анатоліївна Бодак. — К.: Гнозис, 2000. — 197 с.
6. Борозенець Т. Хрестовий похід Олексія Лядяєва / Тарас Борозенець // Віче. — 2008. — № 12. — С. 5—8.
7. Гуревич П. С. Религиоведение: [учебн. пособ.] / Павел Семенович Гуревич. — М.; Воронеж: Издательство Московского психолого-социального института: Издательство НПО «МОДЭК», 2005. — 696 с. — (Серия «Библиотека студента»).
8. Гуревич П. С. Современные внеконфессиональные организации на Западе / Павел Семенович Гуревич. — М.: Знание, 1983. — 64 с. — (Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Научный атеизм»; № 2).
9. Жеребятъев М. Феномен новых религиозных движений / Михаил Жеребятъев, Всеволод Феррони // Пределы светскости: дискуссия о принципе светскости государства и о путях реализации свободы совести / [сост.: А. Верховский]. — М.: Центр Сова, 2003. — С. 240—250.
10. Козловский И. А. Церковь Христа в США и в Украине: история и современность / Игорь Анатольевич Козловский. — Донецк: Норд-Пресс, 2010. — 604 с.: ил. — (Библиотека «Религии мира»; т. 4).
11. Любащенко В. І. Історія протестантизму в Україні: курс лекцій / Вікторія Іванівна Любащенко. — [2-е вид. виправ. і доп.]. — К.: Поліс, 1995. — 350 с.: іл.
12. Мокієнко М. М. Пізній протестантизм в Україні: інституційний та суспільно-політичний аспекти (1991—2004 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Михайло Михайлович Мокієнко. — Запоріжжя, 2007. — 20 с.
13. Павлов С. В. Географія релігій: навч. посібн. [для студентів географічних і філософських факультетів вищих навчальних закладів] / Павлов Сергій Валентинович, Мезенцев Костянтин Володимирович, Любіцева Ольга Олександрівна. — К.: АртЕк, 1999. — 504 с.: іл.
14. Релігійні організації на Миколаївщині: історія та сучасність: науково-популярний довідник. — Миколаїв: Видавництво МФ НАУКМА, 2001. — 248 с.: іл.
15. Рижкова С. А. Типологія релігій: [навч. посібн.] / Світлана Анатоліївна Рижкова. — К.: Кондор, 2005. — 448 с.
16. Християнські Церкви і релігійні організації: довідник / [під ред. В. Д. Бондаренко та ін.]. — К.: VIP, 2001. — 94 с.
17. Чернер Г. Хорошего держитесь: Церкви и религиозные объединения в Российской державе, Советском Союзе и независимых государствах, возникших после его распада / Чернер Гельмут, Дидрих Ганс-Христиан, Штриккер Герд; [пер. с нем. Ю. А. Голубкина]. — Х.: Майдан, 1998. — 488 с.

18. Шмігельський М. В. Новітні християнські течії в Україні: особливості та тенденції поширення в розвитку : [монографія] / Михайло Васильович Шмігельський. — Л. : ПП Інтерпрінт—М, 2009. — 127 с.
19. Шуба О. В. Релігія в етнопонаціональному розвитку України (політологічний аналіз) / Олексій Васильович Шуба. — К. : Криниця, 1999. — 324 с.
20. Яковлева Ю. А. Способы самоопределения нетрадиционных религий / Юлия Александровна Яковлева // Человек. — 2008. — № 6. — С. 88—93.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2013

REFERENCES:

1. Akademichne religiyevnavstvo: pidruch. [dlya stud. visch. navch. zakl. / za nauk. red. A. M. Kolodnogo] (Academic Religion: textbook [for students in higher education / ed. by scholarly A. Kolodny].). K.: *Svit znan'*, 2000. 862 p.
2. *Balagushkin E. G.* Netradicionnye religii v kapitalisticheskikh stranah Zapada i ih vliyanie na molodezh' (Nontraditional religions in Western capitalist countries and their impact on youth). M., 1980. 103 p.
3. *Balagushkin E. G.* Problemy morfologicheskogo analiza religii (Problems morphological analysis of religions). M., 2003, 218 p.
4. *Bogdanova O. A.* Process sekulyarizatsii i krizis lichnosti v zapadnoi kul'ture XX veka : [monografiya] (Process of secularization and the crisis of identity in Western culture of the XX century: [monograph]). Rostov-na-Donu, 2001, 156 p.
5. *Bodak V. A.* Religiina obryadovist' v її social'nih realiyah : [monografiya] (Religious ritual in its social reality: [monograph]). K., 2000. 197 p.
6. *Borozhenec' T.* Hrestovii pohod Oleksiya Ledyayeva (Crusade Alexei Ledyayev). Viche. 2008. no 12, pp. 5-8.
7. *Gurevich P. S.* Religiovedenie : [uchebn. posob.] (Relyhyovedenye [Textbook]). Moscow ; Voronezh, 2005. 696 p. (Series «Library Student»).
8. *Gurevich P. S.* Sovremennyye vnekonfessional'nye organizatsii na Zapade (Modern notconfession organization in the West). M., 1983. 64 p.
9. *Zherebyat'ev M.* Fenomen novykh religioznykh dvizhenii (The phenomenon of new religious movements) // Predely svetskosti: diskussiya o principe svetskosti gosudarstva i o putyakh realizatsii svobody sovesti / [sost.: A. Verhovskii]. M.: *Centr Sova*, 2003. pp. 240-250.
10. *Kozlovskii I. A.* Cerkov' Hrista v SSHA i v Ukraine: istoriya i sovremenost' (Church of Christ in the United States and Ukraine: Past and Present). Donetsk: *Nord-Press*, 2010. 604 p.: il (Biblioteka «Religii mira» ;v. 4).
11. *Lyubaschenko V. I.* Istoriya protestantizmu v Ukraini : kurs lektsii (History of Protestantism in Ukraine: lectures). K. : *Polis*, 1995. 350 p.: il.
12. *Mokiyenko M. M.* Piznii protestantizm v Ukraini: instituciinii ta suspil'no-politichni aspekti (1991—2004 rr.) : avtoref. dis. ... kand. ist. nauk : 07.00.01 (Late Protestantism in Ukraine: institutional and socio-political aspects (1991-2004 years) / History Sciences. abstract. dis. : 07.00.01). Zaporizhzhya, 2007. 20 p.
13. *Pavlov S. V.* Geografiya religii : navch. posibn. [dlya studentiv geografichnih i filosofsk'ikh fakul'tetiv vischih navchal'nih zakladiv] (Geography of Religion: Tutorial [Student geographical and philosophical faculties of higher educational institutions]). K.: *Artek*, 1999. 504 p.: il.
14. Religiini organizatsii na Mikolaivshchini: istoriya ta suchasnist' : naukovopopulyarnii dovidnik (Religious organizations in Mykolaiv region: history and modernity: popular science handbook). Mikolaiv : *Vidavnytvo MF NaUKMA*, 2001. 248 p.: il.
15. *Rizhkova S. A.* Tipologiya religii : [navch. posibn.] (Types of Religions: [Tutorial]). K.: *Condor*, 2005. 448 p.
16. Hristyans'ki Cerkvi i religiini organizatsii : dovidnik / [pid red. V. D. Bondarenko ta in.] (Christian Churches and religious organizations: a handbook / [ed. V. D. Bondarenko and ets.]). K.: *VIP*, 2001. 94 p.
17. *Chyornor G.* Horoshego derzhites': Cerkvi i religioznye ob'edineniya v Rossiiskoi derzhave, Sovetskom Soyuze i nezavisimyh gosudarstvakh, vznikshih posle ego raspada (Good grasp: Churches and religious communities in the Russian power, the Soviet Union and the independent states that emerged after the collapse of). H. : *Maidan*, 1998. 488 p.
18. *Shmigel's'kiy M. V.* Novitni hristyans'ki techii v Ukraini: osoblivosti ta tendencii poshirennya v rozvitku : [monografiya] (The latest Christian religions in Ukraine: features and trends of the development [monograph]). L. : *PP Interprint-M*, 2009. 127 p.
19. *Shuba O. V.* Religiya v etnonacional'nomu rozvitku Ukraini (politologichnii analiz) (Religion in the ethnic development of Ukraine (political analysis)). K. : *Krinyca*, 1999. 324 p.
20. *Yakovleva Yu. A.* Sposoby samoopredeleniya netraditsionnykh religii (Methods for determination of non-traditional religions). *Chelovek*. 2008. no 6. pp. 88-93.

Нестуля Олексій Олексійович – доктор історичних наук, професор
Полтавський університет економіки і торгівлі
Адреса: 36014, м. Полтава, вул. Ковалю, 3
E-mail: uo@uccu.org.ua

Nestulia Oleksii Oleksiiovych – doctor of historical sciences, Full Prof.
Poltava university of economics and trade
Address: 3, Kovalia Str., Poltava, 36014
E-mail: uo@uccu.org.ua